

หน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง

ความหมายและความเป็นมา

หน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง (Thematic Unit) หรือเรียกอีกอย่างว่า หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือแบบสหวิทยาการ (Integrated or Interdisciplinary Unit) คือ หน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษามโนทัศน์ (concept) หรือหัวเรื่อง (theme) ใดๆ โดยนำสาระการเรียนรู้ของวิชาต่างๆ มาเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ทำให้ต้องใช้สื่อ กิจกรรม และเทคนิคที่หลากหลายของวิชาต่างๆ มาผสมผสานหรือบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่ออธิบายหรือตอบคำถามที่นักเรียนสนใจ ศึกษารายละเอียดของหัวเรื่องนั้นๆ ตามมิติต่างๆ ลักษณะการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง มีจุดประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการจัดหน่วยการเรียนรู้เฉพาะเรื่องหรือหน่วยการเรียนรู้ตามรายวิชานั้นเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่สองที่เมืองเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) ประเทศอิตาลี ได้จัดการศึกษาใหม่สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนตามทฤษฎีสรคินิยม (constructivist approach) และให้ความสำคัญกับการสอนภาษาแบบองค์รวม (whole language) พร้อมทั้งให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน (Freeland and Hammons. 1998 ; citing Bredekamp. 1993) แนวคิดดังกล่าวนี้ได้แพร่หลายไปทั่วโลก เมื่อ 50 ปีที่แล้วในต้น ค.ศ. 1990 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดหลักสูตรแบบ

บูรณาการและหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง ซึ่งในประเทศไทยก็ได้มีการปฏิบัติเช่นกันแต่เรียกว่า การศึกษาหัวเรื่องเฉพาะ (topic work) สำหรับในประเทศไทย เริ่มมีโรงเรียนบางแห่งนำแนวคิดของการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องมาประยุกต์ใช้ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้โดยผ่านหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง เช่น โรงเรียนบางกอกพัฒนา โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร โรงเรียนวัดหนองหมู จังหวัดนครสวรรค์ โรงเรียนสันมะเค็ด จังหวัดเชียงราย โรงเรียนบ้านดอนกระเบื้อง จังหวัดราชบุรี เป็นต้น ผลปรากฏว่า นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นและเกิดความสุขในการเรียนและเรียนรู้อย่างมีความหมายมากขึ้น

ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง

หน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องมีลักษณะดังนี้ (Freeland and Hammons. 1998 citing Katz and Chard. 1991 ; Pappas, Kiefer, and Levstik. 1995)

1. หัวเรื่องต้องมีลักษณะกว้างและลึกครอบคลุมประเด็นในรายวิชาต่างๆอย่างต่อเนื่องกัน
2. บทเรียนแต่ละบทควรมีโครงการให้นักเรียนทำเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้

หลักการของการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง

การจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องมีหลักการดังนี้

1. เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม โดยบูรณาการ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติของวิชาต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย และแก้ปัญหาเกี่ยวกับหัวเรื่องที่ศึกษา ไม่ใช่ข้อมูลด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

2. ยึดถือปรัชญาที่มุ่งเน้นทัศนคติเชิงบวกในการเรียนรู้ และทักษะการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาสาระคือ เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุข

3. เน้นการพัฒนาความคิดระดับสูงและทักษะกระบวนการ

4. พัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของระหว่างครูกับนักเรียน โดยครูและนักเรียนต่างมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อศึกษาหัวเรื่องในหน่วยการเรียนรู้

5. สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรระหว่างครูนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้เกิดการสื่อสารและประสานสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

6. มีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และสื่อที่ยืดหยุ่น หลากหลาย และเพียงพอที่จะทำให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้

7. บทบาทของครูจะเปลี่ยนไป คือเน้นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูจะต้อง

7.1 ลดบทบาทการสอนโดยตรง

7.2 ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

7.3 ให้ความสำคัญอิสระและพัฒนา วินัยในตนเองให้แก่ นักเรียน

8. ครูต้องทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องเพราะครูแต่ละคนจะมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนในลักษณะมุ่งค้นหาว่านักเรียนเกิดการ

เรียนรู้อะไรบ้าง โดยครูต้องใช้เทคนิคการประเมินที่หลากหลายและต่อเนื่อง เช่น สังเกตพฤติกรรม กลุ่มและรายบุคคล พิจารณาผลงานด้านการเขียน พูด อ่าน และสิ่งประดิษฐ์ของนักเรียน ทั้งผลงานกลุ่มและรายบุคคล ทำกรณีศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นต้น

9. การที่จะทำให้หน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ นั้น ต้องคำนึงถึง

9.1 มีความเคารพซึ่งกันและกันระหว่างนักเรียนกับครู โดยช่วยกันวางแผนการเรียนการสอน ครูให้กำลังใจและให้คำชมเชยต่อการปฏิบัติงานและผลงานของนักเรียน

9.2 นักเรียนควรมีอิสระ มีความสุข และมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน

9.3 ครูควรทำงานเป็นคณะในการกำหนดวัตถุประสงค์ที่หลากหลายให้ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ของวิชาต่างๆ มากที่สุด

แนวทางเลือกหัวเรื่องและการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง

เมื่อเริ่มต้นวางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง ครูควรจะช่วยกันทำงานเป็นคณะ โดยอาจใช้ครู 2 คน 3 คน หรือมากกว่านั้น คำถามที่ต้องพิจารณาในการเลือกหัวเรื่องมีดังนี้ (Freeland and Hammons. 1998.)

1. นักเรียนสนใจอะไร โดยควรสอบถามความสนใจของนักเรียน

2. ครูมีความสนใจเรื่องใด

3. หัวเรื่องสอดคล้องกับแนวหลักสูตรของโรงเรียนและความต้องการจำเป็นของชุมชนหรือไม่

4. นักเรียนควรได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมด้านใดบ้าง

5. มีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เพียงพอหรือไม่

6. หัวเรื่องที่เลือกเหมาะสมและสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ในวิชาต่างๆ ได้หลากหลายหรือไม่

วูด (Wood, 1997) กล่าวว่า การออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องควรประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 พิจารณาภูมิหลังและความสามารถของนักเรียนด้านสติปัญญา ทักษะ และทัศนคติ เพื่อจะให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับความรู้ใหม่และประสบการณ์ใหม่

ขั้นที่ 2 สร้างผังการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ ของหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง (web) โดยใช้วิธีระดมสมอง ซึ่งระบุถึงวิชาและแนวคิด/มโนทัศน์หลักที่สำคัญซึ่งเชื่อมโยงวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน ดังภาพประกอบ 1

ขั้นที่ 3 วางแผนสร้างบทเรียนและกิจกรรมอย่างคร่าวๆ โดยทำเป็นผังการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้เหมาะสมกับหน่วยเรียนนั้นๆ โดยยึดหลักการว่า

● การเรียนรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมของนักเรียน

● นักเรียนจะต้องเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองโดยมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู

● สร้างแรงจูงใจในการเรียน การจัดกิจกรรมจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความสนใจ รูปแบบการเรียนรู้และรูปแบบการทำงานของนักเรียน

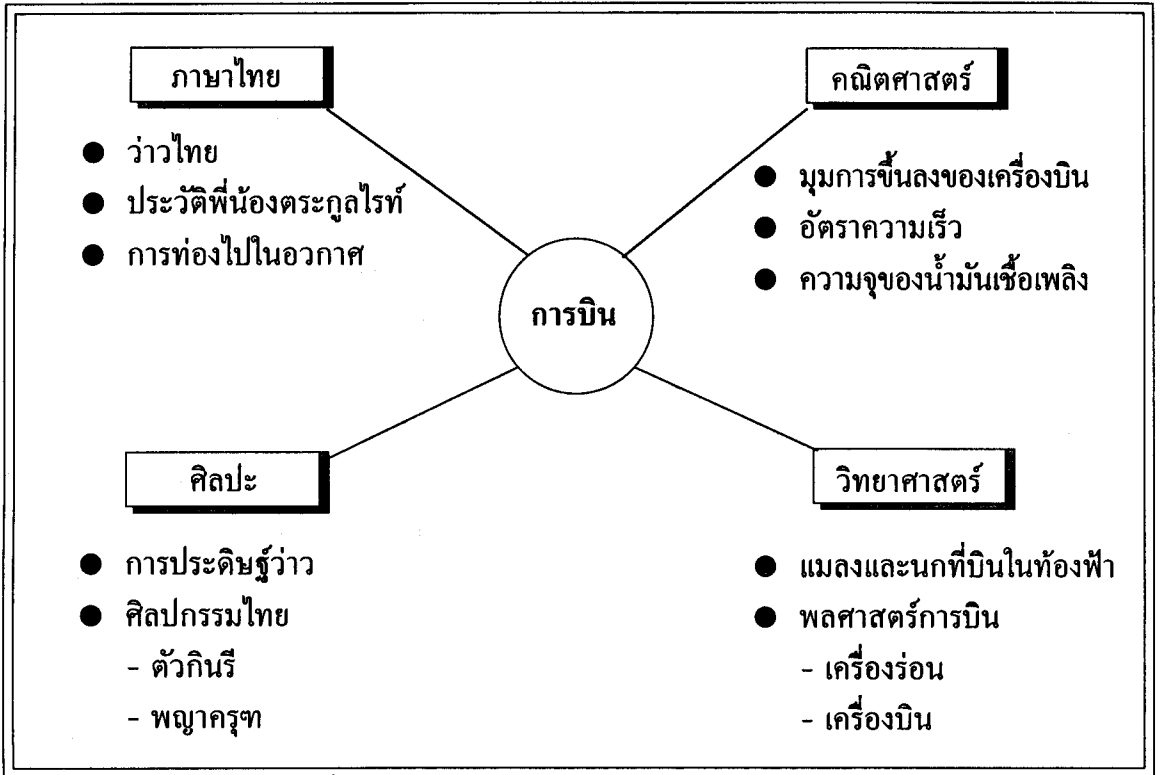
ขั้นที่ 4 ระบุรายละเอียดของบทเรียนและกิจกรรมที่เชื่อมโยงวิชาต่างๆ รวมทั้งการจัดศูนย์การเรียนรู้ที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้อย่างอิสระ

ขั้นที่ 5 ระบุวัตถุประสงค์ทั่วไปของหน่วยการเรียนรู้ทั้งทางด้านองค์ความรู้ที่ได้รับทักษะ และทัศนคติ

ขั้นที่ 6 ระบุวิธีการและเทคนิคการวัดและประเมินผล

ขั้นที่ 7 ระบุสื่อการเรียนรู้ที่จำเป็นและสำคัญ

ขั้นที่ 8 ตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ ถึงแม้ว่า คณะครูจะช่วยกันตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องแล้ว แต่ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดและคัดเลือกชื่อหน่วยการเรียนรู้ใหม่ได้

ภาพประกอบ 1 ผังการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ ในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง “การบิน”
แหล่งที่มา : ดัดแปลงมาจากเคาแซกและเอ็กเกน (Kauchak and Eggen. 1998)

เมื่อคณะครูตัดสินใจเลือกหัวเรื่องใดหัวเรื่องหนึ่งแล้ว จึงนำมาจัดทำเป็นกรอบหลักสูตรของหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง ปรากฏดังภาพประกอบ 2 ซึ่งประกอบด้วย

1. ระดับชั้นปี
2. ชื่อหน่วยการเรียนรู้
3. เวลาที่ใช้
4. ตัวเชื่อม : ซึ่งหมายถึงประเด็นที่

เชื่อมหน่วยการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง

5. เป้าประสงค์หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ซึ่งรวมถึง ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะต่างๆ และความสามารถในการบูรณาการระหว่างวิชา

6. การปฏิบัติ ประกอบด้วย

6.1 แนวทางการให้คะแนน ซึ่งเป็น การพิจารณาให้คะแนนกิจกรรมการปฏิบัติงาน ของนักเรียนด้านต่างๆ

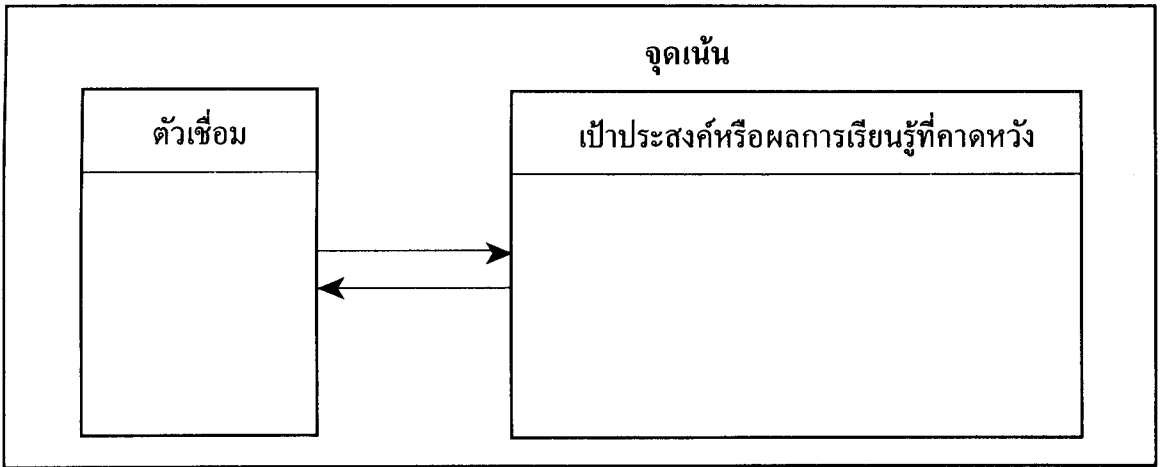
6.2 ความรู้ หมายถึง ผลจากการ เรียนรู้ของนักเรียนที่เกิดความรู้ความเข้าใจหรือ ไม่อย่างไร

6.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ การประเมินผล หมายถึง กิจกรรมที่นักเรียน ปฏิบัติวันต่อวัน และมีการสะท้อนกลับอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

6.4 ทักษะ/ความสามารถ/ทัศนคติ เป็นข้อความที่บ่งชี้ว่านักเรียนจะสามารถทำหรือ ปฏิบัติหรือมีความรู้สึกรักใคร่อย่างไร

6.5 แหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการ เรียนรู้ หมายถึง สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่สนับสนุน กระบวนการเรียนรู้

ชั้นปีที่ :	ชื่อหน่วยการเรียนรู้ :	เวลาที่ใช้ :

การปฏิบัติ	
------------	--

กรอบคะแนนและการให้คะแนน

ความรู้

กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล

ทักษะ/ความสามารถ /ทัศนคติ

กรอบคะแนนและการให้คะแนน

แหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการเรียนรู้	
-------------------------------------	--

ภาพประกอบ 2 ผังการวางแผนหลักสูตร (curriculum planning map)
(แหล่งที่มา : Freeland and Hammons. 1998)

การจัดสรรเวลาในการสอน

การจัดการเรียนการสอนของหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง อาจใช้เวลาแตกต่างกันบางหัวเรื่องใช้เวลา 1-2 สัปดาห์ บางหัวเรื่องใช้เวลาเป็นเดือน นักการศึกษาบางคนเสนอว่าควรใช้เวลาร้อยละ 70 ของเวลาเรียนต่อวันให้ นักเรียนได้เรียน “หน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง” ส่วนเวลาที่เหลือใช้สอนทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ซึ่งไม่ครอบคลุมหรือเกี่ยวข้องกับหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องนั้นๆ (Louisell and Descamps. 1992)

จากหลักการจัดสรรเวลาดังกล่าวใน 1 วัน ครูผู้สอนวิชาสามัญ ซึ่งได้แก่ ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา และครูผู้สอนวิชาเฉพาะ เช่น ศิลปะ ดนตรี พลศึกษา อาจสามารถร่วมกันบูรณาการความรู้และทักษะที่สัมพันธ์กับ “หัวเรื่อง” (theme) ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้หัวเรื่องนั้นๆ หรืออาจจะสอนทักษะพื้นฐานและทักษะที่จำเป็นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องนั้นก็ได้

ขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง

ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง อย่างเป็นขั้นตอนดังนี้ (Freeland and Hammons. 1998)

1. ให้นักเรียนสำรวจความรู้ที่มีอยู่เกี่ยวกับหัวเรื่อง เพื่อนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาหัวเรื่อง

2. ให้นักเรียนสำรวจและวิจัยเกี่ยวกับหัวเรื่อง โดยให้นักเรียนคิดออกแบบ/วางแผนในการแสวงหาข้อความหรือข้อมูลเกี่ยวกับหัวเรื่อง

3. ให้นักเรียนร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อความรู้ที่แสวงหาได้ ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและรอบรู้หัวเรื่องนั้นมากขึ้น

4. ให้นักเรียนเชื่อมโยงหรือหาความสัมพันธ์ว่าสิ่งที่เรียนรู้เกี่ยวกับหัวเรื่องนั้นมีอะไรบ้าง

ประโยชน์ของการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง

การจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้นักเรียนเป็นผู้กระทำและสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active learning) ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาในตัวนักเรียนดังนี้

1. พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง เช่น ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดไตร่ตรอง ความคิดแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์เป็นต้น

2. พัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ กระบวนการทางคณิตศาสตร์ และทักษะการสื่อสาร เป็นต้น

3. พัฒนาลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ เช่น ตรงต่อเวลา มั่นคั่นคว้า ควบคุมตนเองได้

4. พัฒนาจริยธรรมในการทำงานและทักษะทางสังคม เช่น ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น รับผิดชอบต่อหน้าที่ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาที่คณะทำงาน

5. พัฒนาพหุปัญญาตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ (Howard Gardner's Multiple Intelligence) ทั้ง 8 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านภาษา ด้านตรรกและคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ด้านดนตรีและจังหวะ ด้านความเข้าใจตนเอง ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความเข้าใจธรรมชาติ

แนวโน้มของการใช้หน่วยการเรียนรู้แบบ หัวเรื่องในประเทศไทย

ตามร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับใหม่ มาตราที่ 22, 23 และ 24 ได้ระบุสาระสำคัญพอสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้ กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการเรื่องต่างๆ ซึ่งได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับตนและสิ่งรอบตัว การอนุรักษ์ธรรมชาติ ความรู้ ความคิดแก้ปัญหา และการจัดการและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและในการดำเนินชีวิตอย่างมีสุข คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และความเป็นประชาธิปไตย การจัดการเรียนการสอนจึงต้องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล กิจกรรมการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จริง ครอบ คืดเป็น ทำเป็น โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

การจัดการศึกษาของไทยในทศวรรษหน้า โรงเรียนจะมีอิสระในการจัดทำหลักสูตรชั้นใช้เอง ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับมาตรฐานกรอบหลักสูตรระดับชาติ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงที่โรงเรียนจะสามารถจัดสร้างหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องให้เหมาะสมกับธรรมชาติ วัย และระดับ

ความสามารถของผู้เรียน โดยในระยะแรกควรเริ่มจากหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการ 2-4 วิชาก่อน และเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่ไม่ใหญ่มากนัก ใช้เวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์ วันหนึ่งๆ ควรให้นักเรียนได้เริ่มเรียนหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องวันละ 2-3 ชั่วโมง โดยอาจจัดแยกเป็นระดับชั้นหรืออาจจัดให้นักเรียนต่างชั้นร่วมกันเรียนรู้ได้ เมื่อครูและนักเรียนเริ่มคุ้นเคยกับการจัดการเรียนการสอนแบบหัวเรื่องแล้วก็อาจจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องที่บูรณาการวิชาต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น ภายใต้อรรถศาสตร์และความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ของวิชาต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตจริง โดยอาจจัดให้นักเรียนได้เรียนหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องครึ่งวันและอีกครึ่งวันเรียนทักษะพื้นฐานที่จำเป็นตามรายวิชาต่างๆ นอกจากนี้การจัดหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องสามารถกระทำได้กับการศึกษา ทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม เกิดการเรียนรู้ด้วยความหมายและอย่างมีความสุข อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และมีจิตสาธารณะ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพเยาวชนไทยสืบไป

สุนีย์ เหมะประสิทธิ์

บรรณานุกรม

- Freeland, Kent and Karen Hammons. **Curriculum for Integrated Learning : A Lesson-Based Approach.** Boston : Delmar Publishers, 1998.
- Kauchak, Donald P. and Paul D. Eggen. **Learning & Teaching : Research-Based Methods.** 3rd ed. Boston : Allyn and Bacon, 1998.
- Louisell, Robert D. and Jorge Descamps. **Developing A Teacher Style : Methods for Elementary School Teachers.** New York : Harper Collins, 1992.
- Reinhartz, Judy and Don M. Beach. **Teaching and Learning in the Elementary School : Focus on Curriculum.** Ohio : Merrill, 1997.
- Wood, Karlyn E. **Interdisciplinary Instruction.** New Jersey : Merrill, 1997.